

2. Соціально-правовий захист дітей-біженців. URL: <https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/miske-upravlinnya-yustitsiji/1935-sotsialno-pravovij-zakhist-ditej-bizhentsiv.html>
3. Про біженців: Закон України від 08.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text>
4. Про дошкільну освіту: Закону України від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
5. Мазин А. Теоретические аспекты миграции населения. *Народонаселение*. 2001. №1. С. 132–146.
6. Дети-беженцы. Рекомендации по обеспечению защиты и положение. Женева: УВКБ ООН, 1994. 208 с.

REFERENCES:

1. Consistation of Ukraine. (1996, June 28). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 30, 141 [in Ukrainian].
2. Socio-legal protection of refugee children. (2016). Retrieved from: <https://smr.gov.ua/uk/2016-03-14-08-10-17/informatsijni-materiali/miske-upravlinnya-yustitsiji/1935-sotsialno-pravovij-zakhist-ditej-bizhentsiv.html> [in Ukrainian].
3. Law of Ukraine on Refugees. (2011, July 08). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> [in Ukrainian].
4. Law of Ukraine On preschool education. (2001, July 11). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> [in Ukrainian].
5. Mazyn, A. (2001). Theoretical aspects of population migration. *Narodonaselenye*, 1, 132–146 [in Russian].
6. Refugee children. Recommendations for protection and position. (1994). Zheneva: UVKB OON [in Russian].

Стаття надійшла до редакції: 14.12.2019

УДК 343.9 + 343.197.9

Трепак Віктор Миколайович,
кандидат юридичних наук
viktor.trepak@protonmail.com

СПЕЦІАЛІЗОВАНА АНТИКОРУПЦІЙНА ЮСТИЦІЯ В УКРАЇНІ: ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню перспектив впровадження та подальшої ефективної діяльності спеціалізованої антикорупційної юстиції в Україні. Охарактеризовано основні моделі органів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. Відзначено, що в нашій державі функціонує розгалужена система новостворених антикорупційних органів, які спеціалізуються на здійсненні заходів щодо запобігання корупції, виявлення, припинення та розслідування (документування) корупційних правопорушень, протидії корупції, судового розгляду справ про корупційні злочини, а також виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних злочинів. Визначено позитивні та негативні сторони такої системи. Деталізовано історію запровадження спеціалізованої антикорупційної юстиції в Україні, досліджено позиції науковців та експертів щодо її впровадження. Звертається особлива увага на тому, що запровадження спеціалізованої антикорупційної юстиції сприяли зусилля міжнародних партнерів України та інститутів громадянського суспільства. Досліджено зарубіжний досвід запровадження спеціалізованих антикорупційних судових органів, визначено їх особливості та специфіку функціонування. Аналізуються положення чинного законодавства, що регулюють статус та повноваження Вищого антикорупційного суду, що дає підстави для висновку про те, що йому притаманні ознаки не спеціалізованого, а особливого суду. Визначено ряд чинників, які стосуються здійснення судочинства у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів і які можуть бути причиною недостатньої ефективності новоствореної спеціалізованої антикорупційної юстиції. Звертається увага на необхідності злагодженої діяльності усієї системи антикорупційних органів в Україні задля досягнення максимально ефективною протидії корупції.

Ключові слова: корупція, протидія корупції, система антикорупційних органів, спеціалізована антикорупційна юстиція, Вищий антикорупційний суд, кримінологічне дослідження корупції, корупційна злочинність.

Trepak V. SPECIALIZED ANTI-CORRUPTION JUSTICE IN UKRAINE: FURTHER PROSPECTS OF IMPLEMENTATION

The article is devoted to the research of prospects for the implementation and further effective work of specialized anti-corruption justice in Ukraine. It is described main models of bodies that implement measures to prevent and combat corruption. It is noted that our country has an extensive system of newly established anti-corruption bodies that specialize in measures to prevent corruption, detect, stop and investigate (document) corruption offenses, combat corruption, and court hearing of corruption cases, and also detection, search and management of assets obtained from corruption crimes. Author identifies positive and negative sides of such system. Also article details history of establishment of specialized anti-corruption justice in Ukraine and it is investigated positions of scientists and experts concerning its establishment. Particular attention is drawn to the fact that Ukraine's international partners and civil society institutions have contributed a lot of efforts to the establishment of specialized anti-corruption justice in Ukraine. It is investigated foreign experience of establishment of specialized anti-corruption judicial bodies is, as well as defined their features and specificity of functioning. Author of the article analyzes provisions of the current legislation that regulates the status and powers of the Supreme Anti-Corruption Court. Therefore conclusion was made, that the Supreme Anti-Corruption Court has the

Випуск 7. Спецвипуск. 2019

characteristics of a special court rather than a specialized one. A number of factors have been identified and described that relate to the court hearing in criminal proceedings of corruption cases and that may be the reason for the ineffectiveness of the newly established specialized anti-corruption justice. Author draws attention to importance of coordinated activities of the entire system of anti-corruption bodies in Ukraine in order to achieve the most effective combat against corruption.

Key words: corruption, combating corruption, system of anti-corruption bodies, specialized anti-corruption justice, High Anti-Corruption Court, criminological investigation of corruption, corruption crime.

Постановка проблеми. Корупція є однією з найгостріших проблем українського суспільства, що становить реальну загрозу для національної безпеки та державності України, її політичного, соціального та економічного розвитку, утвердження і забезпечення принципів демократії, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина. Україну з року в рік відносять до найбільш корумпованих держав світу. Більшість наших громадян переконані у значній корумпованості вітчизняної публічної влади, а до самої корупції ставляться толерантно.

Процесу протидії корупції в Україні притаманна постійна зміна антикорупційного законодавства, запровадження нових антикорупційних органів, реалізація спеціальних антикорупційних проєктів. Проте такими заходами, які не завжди відзначаються прикладною системністю та науковою обґрунтованістю, не вдалося кардинально «переломити» ситуацію у сфері протидії корупції. Системні корупціонери вміло пристосовуються до нових законодавчих новел та антикорупційних органів, зарубіжні донори і партнери звітують про незмінні труднощі в запровадженні прозорого і чесного урядування, а вітчизняне суспільство вже починає сприймати боротьбу з корупцією як перманентний процес, що не призначений для досягнення відчутних результатів. Тож антикорупційна проблематика має надзвичайно важливе значення у порядку денному національної державної практики і юридичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні теоретичні та прикладні аспекти протидії корупції знайшли своє відображення у великій кількості наукових робіт, зокрема таких правознавців, як Л. І. Аркуша, П. П. Андрушко, Л. В. Багрій-Шахматов, В. І. Борисов, А. М. Бойко, В. В. Василевич, В. О. Глушков, В.В.Голіна, Н. О. Гуторова, В. К. Гришук, І. М. Даньшин, О. О. Дудоров, С. В. Додін, О. М. Джужа, В.М.Дрьомін, В. А. Завгородній, З. А. Загінєй, А. П. Закалюк, В. С. Зеленецький, А. Ф. Зелінський, О.Г.Кальман, О. О. Кваша, В. М. Киричко, О. М. Костенко, О. Г. Кулик, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, А.В.Савченко, С. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, В. О. Туляков, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк, В. І. Шакун, О.В.Шевченко, Н. М. Ярмиш та ін.

Тож питанням протидії корупції присвячено чимало праць вітчизняних науковців-правників. Їхні роботи є вагомим внеском у теоретичне осмислення такого явища як корупція та вироблення заходів протидії їй. Водночас проблематика протидії корупції залишається недостатньо актуалізованою й дослідженою. Зокрема, поза належною увагою вчених залишилися питання формування та якісної діяльності особливих органів державної влади, що можна охарактеризувати як спеціалізовану антикорупційну юстицію. Крім того, багато наукових робіт уже не враховують останньої модифікації антикорупційного законодавства України, соціальних та політичних змін, які відбулися в житті держави і суспільства, змін у самій структурі корупції.

Відтак, **метою** цієї статті є спроба детального аналізу стану спеціалізованої антикорупційної юстиції та перспектив і проблем подальшого її впровадження в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Порушення системності та послідовності здійснення антикорупційних заходів не лише призводить до зниження ефективності протидії корупції, а й породжує додаткові правові проблеми. Тому в кожній державі повинна існувати єдина система реалізації антикорупційної політики, чітке розмежування компетенції суб'єктів протидії корупції, коли кожен суб'єкт має виконувати свої функції і завдання, працюючи на загальну справу в межах своїх повноважень, узгоджено з іншими суб'єктами, не підміняючи їх і не втручаючись у сферу їх відання.

При цьому не можна ігнорувати того, що боротьба з корупцією у державах перехідного типу неминуче є своєрідною боротьбою за владу. Особливо, коли йдеться про протидію політичній корупції – корисливим зловживанням посадовців вищого рівня. Бо така протидія є потужним засобом впливу на ситуацію у владі, «приборкання» опозиції, зміцнення особистої влади, забезпечення умов для використання влади у корисливих цілях. Крім того, протидія елітній корупції – це ще й ефективний засіб політичного піару, що його використовує той, хто контролює цю боротьбу. Раніше глава держави мав повний контроль над органами з антикорупційними функціями: наприклад, над СБУ таким контролем він володів де-юре (за Конституцією), над ГПУ — де-факто (всупереч Конституції). Але в кожному разі саме він жорстко контролював цю сферу [1].

Варто погодитись з тим, що наявність антикорупційних органів не є вирішальним чинником у системі протидії корупції. Не можна також говорити про переваги одного типу спеціалізованого інституту у протидії корупції серед інших [2, с. 143–144].

У світі сформувалося дві основні моделі органів, які здійснюють заходи щодо запобігання та протидії корупції. Перша з них передбачає функціонування окремих структурних підрозділів по боротьбі з корупцією в системі правоохоронних органів (Норвегія, Бельгія, Іспанія, Хорватія тощо). Друга модель характеризується автономізацією таких інституцій, створенням багатоцільових агенцій по боротьбі з корупцією з повноваженнями правоохоронних органів (Гонконг, Сінгапур, Литва, Австралія та ін.) [3, с. 7].

Україна пішла шляхом формування другої моделі системи антикорупційних органів. Наразі в нашій державі функціонує розгалужена система новостворених антикорупційних органів, які спеціалізуються на здійсненні заходів щодо запобігання корупції, виявлення, припинення та розслідування (документування)

корупційних правопорушень, протидії корупції, судового розгляду справ про корупційні злочини, а також виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних злочинів. До цієї системи входять Національне агентство з питань запобігання корупції, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Вищий антикорупційний суд. З певними застереженнями до цієї системи можна також віднести Державне бюро розслідувань, до компетенції якого серед іншого віднесено розслідування певних категорій корупційних злочинів.

Така система державних органів, безпосередньо включених в антикорупційну діяльність, має як свої позитивні, так і негативні моменти.

Головною її перевагою можна вважати вузьку спеціалізацію таких органів, яка забезпечує їх чітко визначену функціональну антикорупційну спрямованість (така діяльність є їхньою основною функцією), а отже потенційно – їхню ефективність. При цьому автономізація спеціалізованих антикорупційних органів слугує вагомим додатковим чинником їхньої незалежності, що є принципово важливим у питаннях протидії корупції – особливо елітної.

Негативним моментом є те, що, по суті, в Україні створено «замкнуту» систему антикорупційних органів з розслідування та судового розгляду справ про корупційні злочини. Ця «замкнутість» за певних обставин (зокрема, за відсутності дійового цивільного демократичного контролю) може створити передумови для серйозного зловживання такими органами своїми повноваженнями, відходу ними від правових засад діяльності, а отже, призвести до системних порушень прав і свобод людини та громадянина.

Крім того, така система не є всеохоплюючою. Попри створення нових антикорупційних органів, які спеціалізуються на виявленні корупційних злочинів, розслідуванні та судовому розгляді справ про корупційні злочини, протидія корупції залишається однією з функцій багатьох інших суб'єктів безпосередньої правоохоронної діяльності – зокрема, Національної поліції, Служби безпеки України, органів прокуратури, Державної фіскальної служби України. Крім того, розгляд справ про певні категорії корупційних злочинів та інших корупційних правопорушень віднесено до компетенції судів загальної юрисдикції (загальних судів).

Тобто, в рамках загальної системи державної влади в Україні фактично створено та функціонує дві автономні підсистеми органів протидії корупції, одну з яких становлять спеціалізовані антикорупційні органи, другу – традиційні органи правопорядку та загальні суди. Безперечно, така модель має право на існування, але вона породжує питання щодо її ефективності – забезпечення належної взаємодії усіх суб'єктів антикорупційної діяльності та координації такої діяльності, виключення дублювання їхніх повноважень, чіткого визначення сфери діяльності (зокрема, в частині підслідності) кожного з таких органів. При чому це стосується як загалом усіх суб'єктів протидії корупції, так і окремо новостворених спеціалізованих антикорупційних органів.

Запровадження в Україні спеціалізованих антикорупційних судів було однією з рекомендацій Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР) [4] у контексті аналізу антикорупційних реформ у країні. Окрім цього, утворення спеціалізованого антикорупційного суду через прозору і справедливу процедуру відбору, до якої повинні бути залучені спеціалісти з міжнародним досвідом, було й однією з вимог [5] надання Україні чергового траншу фінансової допомоги від МВФ [6].

Науковці та представники судової влади тривалий час висловлювали сумніви стосовно необхідності створення окремого антикорупційного суду в Україні. Скажімо, Б. Львов звертав увагу, що «через ймовірно резонансні справи, що розглядатиме новий вищий суд, він швидше за все стане найбільш контрольованим з боку громадськості, антикорупційних органів тощо. Тож чи можуть бути особливі вимоги до суддів цього суду, особливий порядок їх добору й особлива довіра? Можливо, особлива добросесність? Чи не поставить це під сумнів довіру до суддів інших судів, чи не запровадить добросесність, так би мовити, вищої і другорядної категорії?» [7, с. 146].

Свого часу, тодішній Голова Верховного Суду України Я. Романюк Вищий антикорупційний суд назвав «зайвою ланкою». На його думку, це неправильний шлях для розгляду спеціальної категорії справ – створювати спеціальні суди. Необхідності в цьому просто немає. Судова система досить велика, цілком здатна забезпечити розгляд усіх категорій справ [8]. Тодішній голова Вищої кваліфікаційної комісії суддів України С. Козьяков теж мав сумніви щодо успішності антикорупційного суду, посилаючись на порівняльний аналіз щодо існування антикорупційних судів в інших країнах (підготовлений USAID), згідно з яким немає успішних світових практик у сфері діяльності антикорупційних судів. Відтак, очільник державного органу з добору суддів вважав, що до питання «проведення експерименту в Україні» щодо створення антикорупційного суду слід підходити дуже обережно [9].

Натомість підтримку ідеї необхідності створення спеціалізованого антикорупційного судового органу висловили авторитетні громадські діячі України [10], а також міжнародні партнери України: ЄС [11] та США [12]. Крім того, таке рішення підтримали Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія) [13], Міжнародна антикорупційна консультативна рада (МАКР) [14], Transparency International [15] та GRECO [16].

Досвід Болгарії, Словаччини та Хорватії засвідчує, що загалом антикорупційні суди відіграли важливу роль саме на перехідному етапі реформування судових систем цих країн. Тому виникає запитання: чи існуватиме необхідність функціонування Вищого антикорупційного суду у більш віддаленій перспективі, чи він повинен виправдати своє призначення у найближчому майбутньому і припинити існування як відпрацьований елемент

системи судоустрою на кшталт військових судів? [17, с. 57]

З цього приводу була висловлена думка, що діяльність єдиного спеціалізованого антикорупційного суду може бути рішенням на перехідний період (скажімо, три роки), після закінчення якого за принципом спеціалізації побудови системи судоустрою повинні бути утворені антикорупційні суди першої інстанції (як варіант – у місцях утворення регіональних органів НАБУ), юрисдикція яких поширюватиметься на усі без винятку корупційні злочини, підслідні як НАБУ, так і ДБР. Для таких судів Вищий антикорупційний суд буде апеляційною інстанцією, а Антикорупційна палата Кримінального касаційного суду Верховного Суду – касаційною. Для формування цієї системи порядок добору суддів та утворення самих судів повинні бути визначені одночасно з порядком формування Вищого антикорупційного суду, однак, внесення подібних законопроектів на розгляд парламенту Конституція відносить до виключних повноважень президента України [6].

Досить незначні успіхи антикорупційних судів в інших державах насторожують і науковців, і практиків, але не сам факт реалізації ідеї утворення самостійного антикорупційного судового органу, а підтвердження висновку про те, що темпи і глибина проникнення корупції залежать не лише від сучасних організаційних кейсів та створюваної процесуально-правової інфраструктури, спрямованих на боротьбу з нею. Причини зменшення проявів корупції лежать в інших площинах – високі темпи економічного розвитку, гідна оплата праці, ментально-культурні традиції з дотримання людських чеснот та їхнє підтримання і популяризація, мотивації правлячих еліт і суспільні настрої та їхня зміна. Основний позитив – заспокоїти суспільство тим, що в державі функціонує суд, який безпосередньо займається розглядом кримінальних корупційних правопорушень, зокрема справ щодо високопосадової корупції [17, с. 61].

Деякі експерти вказують, що традиційна судова система неспроможна забезпечити повноцінний розгляд «корупційних» справ: суди затягують розгляд справ, судді бояться розглядати справи проти топ-посадовців, тому що деякі судді є політично залежними, ухвалюють політично вмотивовані рішення. Фахівці Центру протидії корупції та Антикорупційної групи дійшли висновку, що за хабарі у 3 тисячі гривень значно реалістичніше отримати покарання у вигляді ув'язнення, ніж за вкрадені 2–3 мільярди [18].

Софі Шютте та Метью Стівенсон з Гарвардської школи права представили порівняльний огляд досвіду створення антикорупційних судів. Вони вказують, що найбільш поширеним аргументом на користь створення спеціалізованих антикорупційних судів є потреба у більш ефективному та швидкому розгляді справ про корупцію та пов'язана з нею потреба подати сигнал національній та міжнародній спільноті про те, що країна розпочала серйозну боротьбу з корупцією. У деяких країнах занепокоєння щодо спроможності звичайних судів розглядати справи про корупцію безсторонньо, та не будучи самим корумпованими, також відіграло важливу роль у прийнятті рішення про створення спеціалізованих антикорупційних судів [19, с. 5].

Крім того, треба пам'ятати, що ефективність спеціалізованого антикорупційного суду значною мірою залежить від ефективності органу або органів, які мають право передавати справи до цього суду. Якщо такі органи неефективні, весь процес призупинятиметься: іншими словами, міцність ланцюга вимірюється його найслабшою ланкою. У певних країнах спеціалізовані антикорупційні суди добре справляються зі справами, які потрапляють до них на розгляд, але найважливіші справи, для яких власне і створено спеціалізований суд, не доходять до нього взагалі, тому що антикорупційні відомства або прокуратура не передають їх. Справді, корумповані еліти можуть легко не втручатися в роботу спеціалізованого антикорупційного суду, маючи достатньо впливу на прокурорів або правоохоронні органи, що дозволяє їм уникнути будь-якого серйозного ризику переслідування. Деякі критики в Словаччині, наприклад, стверджують, що саме це є головною причиною відсутності обвинувальних вироків проти політиків високого рівня в Спеціальному кримінальному суді Словаччини [19, с. 25].

Досвід Словаччини демонструє два основні уроки, які потрібно запам'ятати: по-перше, потенційний ризик виникнення правових атак та оскаржень проти словацького Спеціального суду не був належно оцінений на початковому етапі. Буквально декілька організаційних коректив з високим рівнем ймовірності допомогли б Спеціальному суду продовжити свою діяльність, і Конституційний Суд не поставив би під сумнів легітимність першого. По-друге, надзвичайно важливо, щоб належне функціонування забезпечувалося усією правоохоронною системою. У той час, як Спеціалізований кримінальний суд ефективно функціонує і його професійна репутація не викликає сумнівів, інші установи, залучені до процесу переслідування корупційних діянь, не заслуговують позитивної оцінки у жодному із аспектів [20, с. 12].

Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» визначає засади організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальні вимоги до суддів цього суду та гарантії їх діяльності. Завданням Вищого антикорупційного суду є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад та процедур судочинства з метою захисту особи, суспільства та держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства [21].

У ст. 1 вказаного Закону зазначено, що Вищий антикорупційний суд «є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України». Водночас аналіз законодавчо визначених статусу та повноважень Вищого антикорупційного суду дає підстави для висновку про те, що йому притаманні ознаки не спеціалізованого, а особливого суду. На це, зокрема, вказує те, що Вищий антикорупційний суд: 1) створений

для вирішення справ щодо окремих категорій осіб, тобто щодо окремих суб'єктів (певної групи посадовців); 2) утворено виключно для розгляду виділених із загального масиву певних категорій кримінальних проваджень. При цьому йому підсудні кримінальні провадження не лише стосовно корупційних злочинів, а й злочинів у сфері господарської діяльності (206², 209, 211 КК); 3) має свою систему інстанцій (перша та апеляційна інстанції). Крім того, наявність ознак особливого суду також вбачається у запровадженні законом винятків щодо процедури відбору та призначення на посаду судді Вищого антикорупційного суду, які суттєво відрізняються від конституційного (загального) процесу відбору і призначення суддів.

Ці обставини потребують окремого детального аналізу і за потреби відповідного законодавчого коригування для того, щоб не виникало жодних сумнівів у здійсненні правосуддя у кримінальних провадженнях про корупційні злочини у повній відповідності до конституційних вимог.

Незважаючи на це, позитивно оцінюємо перспективу подальшого впровадження спеціалізованої антикорупційної юстиції в Україні через створення Вищого антикорупційного суду. Його запізнений запуск має належним чином вплинути на ефективність діяльності триланкової антикорупційної системи (НАБУ, САП, ВАКС) в Україні.

Крім того, вкажемо ряд чинників, які стосуються здійснення судочинства у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів і які можуть бути причиною недостатньої ефективності новоствореної спеціалізованої антикорупційної юстиції. Серед них можна виокремити:

- відсутність усталеної судової практики щодо розгляду корупційних справ, відсутність сталості у правових позиціях Верховного Суду;
- наявність процесуальних можливостей для зловживаннями правами учасниками кримінального провадження, і як наслідок затягування судового розгляду;
- затягування судового розгляду самими судами через певні застереження щодо постановлення вироків щодо корупціонерів, особливо – високопоставлених;
- складністю судового розгляду багатьох справ про корупційні злочини через значний обсяг матеріалів, наявність великої кількості учасників корупційних схем тощо.

Висновки. Підсумовуючи, варто також вказати, що незважаючи на те, що практично кожен антикорупційний орган, визначений законом як незалежний, його результативна діяльність прямо залежить від якісної взаємодії з іншими антикорупційними органами. Діяльність Національного антикорупційного бюро України і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури не матиме ефекту без належної роботи Вищого антикорупційного суду. Так само як і останній теж не зможе реалізувати власний потенціал, якщо до нього не надходять справи, відповідні високому рівню завдань антикорупційної юстиції.

Треба також визнати, що низька результативність діяльності спеціалізованих антикорупційних органів пов'язана із такими чинниками як: надзвичайно високий рівень корупції в Україні (що здійснює великий вплив на ключові економічні, політичні, правові процеси, у т. ч. антикорупційну діяльність держави); високий рівень корумпованості правоохоронної та судової систем; відсутність реальної політичної волі по-справжньому і системно протидіяти корупції (передусім елітній корупції), незважаючи на статус суб'єктів корупції. Крім того, не слід забувати про той факт, що в глобальному плані протидія корупції може бути успішною лише у суспільстві, у якому панує нетерпимість до корупції як соціального зла. Натомість особливістю українського суспільства є високий рівень толерантності до корупції.

Зміна ситуації потребує усунення вказаних чинників, зокрема шляхом уніфікованого комплексного підходу до реформування антикорупційного законодавства, виваженої реформи органів правопорядку з метою забезпечення балансу кваліфікованих досвідчених працівників і працівників з новими підходами до розслідування корупційних злочинів, реального забезпечення політичної нейтральності органів досудового розслідування та антикорупційної юстиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Трепак В. М. Е-приховування та е-полювання. *Дзеркало тижня*. Вип. № 41, 5–11 листопада, 2016. URL: <https://dt.ua/internal/e-prihovuvannya-ta-e-polyuvannya-.html>.
2. Бусол О. Ю., Костенко О. М. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. *Публічне право*, 2016. № 2. С. 143–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_21.
3. Довжич Є. В. Правові основи діяльності детектива Національного антикорупційного бюро України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09. Харків, 2019. 20 с.
4. Anti-Corruption Reforms in Ukraine. Round 3. Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan. Organisation for Economic Co-Operation and Development. URL: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Ukraine-Round-3-Monitoring-Report-ENG.pdf>.
5. Вимоги МВФ щодо отримання фінансової допомоги. URL: <https://assets.documentcloud.org/documents/3304058/Memo-IMF.pdf>.
6. Слюсар А. Антикорупційний суд в Україні: передумови утворення та гарантії ефективності. Transparency International. 16 Лютого 2017. URL: <https://ti-ukraine.org/news/antykoruptsiynyy-sud-v-ukrayini-pередумову-utvorennya-ta-harantiyi-efektyvnosti-andriy-slyusar/>.
7. Львов Б. Ю. Судовий захист права інтелектуальної власності: сучасний стан і перспективи. *Право України*. 2016. № 11. С. 144–149.

8. Романюк жорстко розкритикував Президента і ВР за антикорупційний суд. *Закон і Бізнес*. 28.02.2017. URL: https://zib.com.ua/ua/127767-romanyuk_zhorstko_rozkritikuvav_prezidenta_i_vr_zantikorup.html.
9. Голова ВККСУ сумнівається в ефективності антикорупційного суду. *УКРІНФОРМ*. 08.07.2017. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2262037-golova-vkksu-sumniwaetsa-v-efektivnosti-antikorupciijnogo-sudu.html>.
10. Громадські організації та експерти підтримали ініціативу створення антикорупційних судів. *Дзеркало тижня*. 16 грудня 2016. URL: https://dt.ua/POLITICS/gromadski-organizaciyi-ta-eksperti-pidtrimali-iniciativu-stvorennya-antikorupciynih-sudiv-227639_.html.
11. ЄС вимагає в Україні окремих антикорупційних судів та допоможе з відбором суддів. *Європейська правда*. 10 жовтня 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/10/7072083/>.
12. США закликали Україну прискорити створення антикорупційного суду. *Українська правда*. 6 березня 2017. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2017/03/6/7137333/>.
13. Венеціанська комісія: Україна має створити антикорупційний суд. *Європейська правда*. 6 жовтня 2017. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/6/7071971/>.
14. Рекомендація номер один стосується якнайшвидшого створення Антикорупційного суду. *Голос України*. 30 листопада 2017. URL: <http://www.golos.com.ua/article/296568>.
15. Thumbs up for corruption: EU drops plans for independent court in Ukraine. Transparency International. 19.07.2017. URL: <http://transparency.eu/ac-court-ukraine/>.
16. Четвертий раунд оцінювання. Звіт за результатами оцінки. Україна. Ухвалено на 76-му пленарному засіданні GRECO. Страсбург, 19-23 червня 2017 року. URL: <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>.
17. Сердюк В. Проблеми створення Вищого антикорупційного суду: первинний аналіз. *Право України*. 2018. № 3. С. 52–64.
18. Що змінить поява Антикорупційного суду? Радіо Свобода. 10 Листопада 2017. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28847134.html>.
19. Метью К. Стівенсон, Софі А. Шютте. Спеціалізовані антикорупційні суди. Порівняльний аналіз. *Випуск У4*. Лютий 2017. № 5. 36 с. URL: <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-a-comparative-mapping-ukrainian.pdf>.
20. Жілінчик П. Створення антикорупційного суду в Україні. Програма реформування сектору юстиції «Нове правосуддя». 10 квітня 2017 року. 13 с. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Anticorruption_Court_Report_Zilincik_Apr_2017_UKR.pdf.
21. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07.06.2018 року № 2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.

REFERENCES:

1. Trepak, V. M. (2016). E-hiding and e-huntin. *Dzerkalo tyzhnia - Mirror of the week*. 41, 5–11 lystopada. Retrieved from https://dt.ua/internal/e-prihovuvannya-ta-e-polyuvannya_.html. [in Ukrainian].
2. Busol, O. Yu., Kostenko, O. M. (2016). The concept of combating corruption crime in Ukraine needs new approaches: basic theses. *Publiche pravo - Public Law*, 2016, 2, 143–151. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_21. [in Ukrainian].
3. Dovzhych, Ye. V. (2019). *Legal base of activity of the detective of National anti-corruption bureau of Ukraine*. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv. [in Ukrainian].
4. Anti-Corruption Reforms in Ukraine. Round 3. Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan. Organisation for Economic Co-Operation and Development. Retrieved from <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/Ukraine-Round-3-Monitoring-Report-ENG.pdf>. [in English].
5. IMF requirements for financial assistance. Retrieved from <https://assets.documentcloud.org/documents/3304058/Memo-IMF.pdf>. [in Ukrainian].
6. Sliusar, A. (2017). Anti-corruption court in Ukraine: preconditions of formation and guarantees of efficiency. *Transparency International*. 16 Liutoho. Retrieved from <https://ti-ukraine.org/news/antikorupciynyy-sud-v-ukrayini-peredumovy-utvorennya-ta-harantiyi-efektyvnosti-andriy-slyusar/>. [in Ukrainian].
7. Lvov, B. Yu. (2016). Judicial protection of intellectual property rights: current status and prospects. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine*, 11, 144–149. [in Ukrainian].
8. Romaniuk harshly criticized the President and the Verkhovna Rada for the anti-corruption court. *Zakon i Biznes - Law and Business*. 2017. Retrieved from https://zib.com.ua/ua/127767-romanyuk_zhorstko_rozkritikuvav_prezidenta_i_vr_zantikorup.html. [in Ukrainian].
9. The Chairman of the HQCJU doubts the effectiveness of the anti-corruption court. *UKRINFORM*. 2017. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2262037-golova-vkksu-sumniwaetsa-v-efektivnosti-antikorupciijnogo-sudu.html>. [in Ukrainian].
10. NGOs and experts supported the initiative to establish anti-corruption courts. *Dzerkalo tyzhnia - Mirror of the week*. 16 hrudnia 2016. Retrieved from https://dt.ua/POLITICS/gromadski-organizaciyi-ta-eksperti-pidtrimali-iniciativu-stvorennya-antikorupciynih-sudiv-227639_.html. [in Ukrainian].

11. The EU requires a separate anti-corruption court in Ukraine and will assist in the selection of judges. *Yevropeiska pravda - European truth*. 10 zhovtnia 2017. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/10/7072083/>. [in Ukrainian].
12. The United States called on Ukraine to accelerate the establishment of an anti-corruption court. *Ukrainska Pravda - Ukrainian Pravda*. 6 bereznia 2017. Retrieved from <https://www.pravda.com.ua/news/2017/03/6/7137333/>. [in Ukrainian].
13. Venice Commission: Ukraine should create an anti-corruption court. *European truth*. *Yevropeiska Pravda - European truth*. 6 zhovtnia 2017. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/10/6/7071971/>. [in Ukrainian].
14. Recommendation number one concerns the establishment of the Anti-Corruption Court as soon as possible. *Holos Ukrainy - Voice of Ukraine*. 30 lystopada 2017. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/296568>. [in Ukrainian].
15. Thumbs up for corruption: EU drops plans for independent court in Ukraine. *Transparency International*. 19.07.2017. Retrieved from <http://transparency.eu/ac-court-ukraine/>. [in English].
16. Fourth round of evaluation. Report on the results of the assessment. Ukraine. Approved at the 76th GRECO plenary session. Strasbourg, 19-23 June 2017. Retrieved from <https://rm.coe.int/grecoeval4rep-2016-9-p3-76-greco-19-23-2017-/1680737206>. [in Ukrainian].
17. Serdiuk, V. (2018). Problems of creating the Supreme Anti-Corruption Court: initial analysis. *Pravo Ukrainy*, 36 52–64. [in Ukrainian].
18. What will change the emergence of the Anti-Corruption Court? Radio Svoboda - Radio Liberty. 10 Lystopada 2017. Retrieved from: <https://www.radiosvoboda.org/a/28847134.html>. [in Ukrainian].
19. Stivenson, M. K., Shiutte, S. A. (2017). Specialized anti-corruption courts. Comparative analysis. Issue U4, 5, 36. Retrieved from <https://www.u4.no/publications/specialised-anti-corruption-courts-a-comparative-mapping-ukrainian.pdf>. [in Ukrainian].
20. Zhilinchyk, P. (2017). Creation of an anti-corruption court in Ukraine. Prohrama reformuvannia sektoru yustytysii «Nove pravosuddia», 13. Retrieved from https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/NJ_Anticorruption_Court_Report_Zilincik_Apr_2017_UKR.pdf. [in Ukrainian].
21. Law of Ukraine On the Supreme Anti-Corruption Court. (2018, June 07). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 14.12.2019

УДК 342.7(477)

Петрос Валко,
науковий співробітник
Науково-дослідного інституту публічного права
Valko.P@gmail.com

СИСТЕМА СУБ'ЄКТІВ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ, РОЛЬ ТА МІСЦЕ АДВОКАТУРИ СЕРЕД НИХ

Предметом наукового дослідження є особливості адвокатури, притаманні їй, як суб'єкту надання безоплатної вторинної правової допомоги (БВПД). Мета роботи полягає у визначенні місця, яке посідає адвокатура в системі суб'єктів надання безоплатної вторинної правової допомоги в Україні.

Відносно молодий вік системи безоплатної правової допомоги (БПД) та сукупність факторів, що впливають на її становлення і формування в Україні, зумовили необхідність аналізу чинної нормативно-правової бази, яка створює підґрунтя для здійснення БПД. У дослідженні приділено увагу правовому змісту понять «суб'єкт БВПД» та «система суб'єктів БВПД». Порівняно функції, завдання та повноваження суб'єктів системи безоплатної вторинної правової допомоги. Виділено особливості притаманні саме адвокатури.

Дослідницька робота дозволила розкрити виключну роль адвокатури у здійсненні БВПД в Україні, виявити переваги та зони ризику, які з них випливають, окреслити перспективи подальшого вдосконалення.

Результати дослідження мають, як науково-теоретичне значення, так можуть бути використані і у практичній діяльності з розбудови системи БПД в Україні.

Матеріалами дослідження обґрунтовується можливість подальшого розвитку та вдосконалення системи безоплатної вторинної правової допомоги в Україні.

Ключові слова: адвокат, адвокатура, правова допомога, безоплатна правова допомога, безоплатна вторинна правова допомога, БПД, БВПД, система суб'єктів безоплатної правової допомоги.

Valko P. SYSTEM OF SUBJECTS OF PROVIDING FREE SECONDARY LEGAL AID, ROLE AND PLACE OF ADVOCACY AMONG THEM

The subject of scientific research is the peculiarities of the bar, inherent in it as a subject of free secondary legal aid. The